

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

**Pszichológiai Doktori Iskola
Elméleti Pszichoanalízis Program**

**A MOZINÉZŐI VÁLASZOKAT MEGHATÁROZÓ NARRATÍV ÉS
SZEMÉLYISÉGTÉNYEZŐK**

A fokalizációs stratégia és a kötődési jellemzők hatása a filmszereplőre
vonatkozó nézői válaszok mintázatára

Bálint Katalin

Doktori (Ph. D) értekezés tézisei

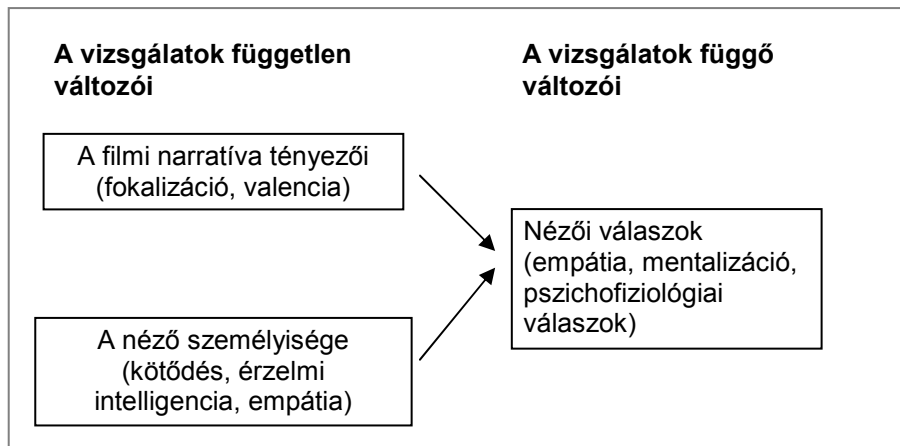
TÉMAVEZETŐ: PROF. DR. ERŐS FERENC

2012

Pécs

Bevezetés

A disszertáció célja a mozinéző a filmszereplőre vonatkozó emocionális és kognitív válaszait meghatározó narratív és pszichológiai tényezők kölcsönhatásának vizsgálata volt. A kutatások középpontjába egyrészt a mű fokalizációs stratégiája került, a nézői személyiségjellemzők széles spektrumából a vizsgálatok kiemelt figyelmet szántak a befogadó érzelemszabályozását befolyásoló személyiségtényezőknek (kötődés, érzelmi intelligencia, empátia), feltételezve, hogy ezek hatása a fiktív szereplőkkel való találkozás során is tetten érhető.

1. ábra: A vizsgálati változók

A MOZINÉZŐI VÁLASZOK TAXONÓMIÁJA

Rendszerezve az irodalom- és filmelméleti (Cohen 2001; Cupchik 1997; Plantinga 2009; Smith 1995; Miall – Kuiken 2002; Oatley 1995; Tan 1996), illetve pszichológiai szerzők (Davis 1996; Decety – Jackson 2004; Hatfield és mtsai 1994; Hoffmann 2008) korábbi klasszifikációit létrehoztam a nézői válaszok taxonómiáját. Ez a kategóriarendszer szolgált alapul a filmbefogadó verbális válaszainak tartalomelemzéséhez.

Számos szerző fontosnak tartja elkülöníteni a műbefogadás non-diegetikus és a diegetikus válaszait (Oatley 1995, 1999, Miall és Kuiken 2002, Tan 1996). Diegetikus (fikciós) válaszoknak nevezik azokat a nézői reakciókat, amik a filmkarakter helyzetének átéléséből, a cselekmény megértéséből származnak, míg a non-diegetikus válaszok a műalkotás tárgyára érkeznek, annak materialitására (pl. a kompozíciót, a színészi játékot, vágást) vonatkoznak.

A diegetikus válaszok közül Tan (1996) az *érdeklődést* kifejező reakciókat tartja a legjelentősebbnek, ami a néző azon hajlandóságára utal, hogy a mentális kapacitását az audiovizuális inger elaborációjára fordítsa. A műbefogadó diegetikus válaszainak fontos csoportját képezik a narratíva szereplőjére vonatkozó nézői reakciók, aminek magyarázatául sokáig Freud (2003) identifikációról vallott felfogása és Lacan (1993) tükörstádium-elmélete szolgált, míg a filmelmélet kognitív fordulatával a filozófia területén megjelenő elmefilozófiai irányok szimulációs elmélete (Currie 1995; Oatley 1999), később a pszichológia empátiaelmélete (Coplan 2004, 2011; Zillmann 1991), és az idegtudomány vizsgálatain keresztül népszerűvé váló tükörneuronok szerepe kezd hangsúlyossá válni a nézői folyamatok leírásában (Coplan 2008). Az identifikáció

fogalmával és operacionalizálásával legújában a médiakutatás befogadás-vizsgálataiban találkozhatunk (Cohen 2001, Tal-Or és Cohen 2010).

Murray Smith (1995) a filmkarakterrel kialakuló érzelmi kapcsolat szintjeinek rendszerezett tárgyalása során elkülöníti az empátiát és a szimpátiát egymástól. Az empátiás válasz esetében a befogadó megkettőzi a karakter érzelmi élményeit, míg a szimpátiás válasz a szereplő morális értékeléséből kiindulva a karakter érzelmi élményével kongruens választ produkál. A szerző a szimpátia struktúráját három összetevőre bontja fel: karakter fizikai felismerése, karakter morális értékelése, karakter belső világának megismerése. Konijn és Hoorn (2005) vizsgálata rámutat arra, hogy a néző-karakter viszonyban a morális értékelésen túl az esztétikai és episztemológiai dimenzió is szignifikáns meghatározó tényező.

A filmelmélet egyik legújabb trendjében a fikciós szereplőre vonatkozó nézői viszonyulásokat a pszichológia *empátia* fogalmán keresztül igyekeznek megragadni (Coplan 2004, Coplan és Goldie 2011). A néző empátiás válaszainak rendszerezéséhez a számos empátiakoncepció közül Mark Davis (1996) multidimenzionális felfogását választottam kiindulópontnak, amiben az empátia a másik affektív élményének átélésére való tartós diszpozícióként kerül meghatározásra. Davis (1996) más szerzőkkel egybehangzóan az empátiát a szelf-fókuszú (empátiás distressz) és másik-fókuszú (empátiás törődés, perspektíva felvétel) folyamatok oszcillációjaként fogja fel. Az *empátiás distressz* fogalmán Davis (1996) azt a stresszválaszt érti, amit az egyénben a másik a negatív érzelmi állapotának, szenvedésének látvány vált ki. Az empátiás distressz fogalmához közel álló választípus az *érzelmi átterjedés* válasza, ami az empátiás arousal létrejöttének alacsony szintű folyamataihoz kapcsolódik (Hoffman 2008). A megnevezés az érzelmi állapotok automatikus, önkéntelen szinkronizációjának jelenségére utal, mely a társas helyzetekben mindennapi jelenség (Hatfield, Cacioppo és Rapson 1994). Az érzelmi átterjedés valószínűleg a szenzoros észlelésre alapuló mozi esetében a nézői válaszok jelentős részét képezi (Coplan 2006, 2008, Plantinga 2009ab). Smith (1995) filmes taxonómiájában az érzelmi átterjedésre alapuló *mimikri* válaszokat az empátiához sorolja, elkülönítve azokat az emocionális szimuláció komplexebb folyamatától. A néző az affektív és/vagy motoros mimikri válaszokkal akaratlanul megtapasztalja a szereplő érzéseit, replikálja a filmkarakter érzelmi és testi állapotát. Az *empátiás törődés* válasza a megfigyelt másik érzelmi állapota által kiváltott együttérzés, aggodalom reakcióira utal (Davis 1996). Kognitív filmelméleti szerzők, úgy mint Carroll (2008) és Smith (1995) a nézők együttérzését tartja a leginkább jellemző befogadói választípusnak. Davis (1996) *perspektíva felvétel* dimenziójával a nézőpontváltás kognitív képességére utal. Smith (1995) filmes taxonómiájában a perspektíva felvételnek megfeleltethető funkció az *emocionális szimuláció*, mely egyfajta affektív próba-szerencse folyamat, amely során a néző hipotéziseket állít fel arról, hogy mit és miért érezhet a szereplő. A másik érzelmeinek azonosítására való képesség az empátia egyik alapkomponensének tekinthető, és közeli kapcsolatban áll a mentalizáció (elmeolvasás, naív tudatelmélet) képességével (Decety és Jackson 2004). A mentalizáció szociálpszichológiai megközelítéseivel a cselekvések oki attribúciójának vizsgálataiban találkozhatunk (Heider és Simmel 1944). A mentalizációs folyamatok klinikai pszichológiai jelentőségét hangsúlyozza Peter Fonagy és Mary Target (Fonagy és Target 1998, 2005; Fonagy 2003). A szerzők reflektív funkciónak nevezik azt a képességet, mellyel a személy a másik és saját szelfjének állapotairól gondolkodik, „saját és mások viselkedéseire vonatkozó élményeit mentális állapotok konstruktumaiba szervezi” (Fonagy és Target 1998, 7.). Ezt a folyamatot a mentalizáció pszichodinamikus elméletei a szülő és a gyermek közötti kötődési kapcsolat kontextusában értelmezik, a mentalizációs képességet az egyén családi kapcsolataiban elsajátított

érzelemregulációjának indexeként kezelve (Jurist és Meehan 2008). A mentalizáció és az empátia konstruktumai között lévő kapcsolat bár nyilvánvaló, egyelőre kevésbé kutatott területe a pszichológiának (Decety és Svetlova 2012, Völlm és Mtsai 2006).

A filmelméleti és pszichológiai szerzők fent bemutatott rendszereire építve hoztam létre a nézői válaszok taxonómiáját (2. ábra). A fikcióra vonatkozó diegetikus válaszokon belül az érdeklődés, illetve a szereplőkre vonatkozó értékelés és empátia válaszait különböztettem meg. Az értékelés válaszoknak tekintetem a szereplő esztétikai és morális értékelését, valamint a szimpatikusságát kifejező válaszokat is. Az empátián belül a mimikri válaszok, a mentalizációs válaszok és az empátiás törődés válaszai külön kategóriát képeztek. A mimikri válaszok a nézőnek a szereplőtől átvett saját érzelmeire utalnak. A mentalizációs válasz valamennyi vizsgálatban a nézőnek azon válaszaira vonatkozik, amivel a filmszereplőnek mentális állapotokat (érzelmeket, szándékokat, gondolatokat) tulajdonít. Az empátiás törődés kategóriája pedig a néző verbalizált együttérzését, sajnálatát fedi le.

A nézői válaszok taxonómiája
1. NON-DIEGETIKUS VÁLASZOK
2. DIEGETIKUS VÁLASZOK
2.1. ÉRDEKLŐDÉS
2.2. A szereplőre vonatkozó válaszok
2.2.1. ÉRTÉKELÉS (esztétikai, morális, szimpátia)
2.2.2. EMPÁTIA
2.2.2.1. Motoros és emocionális mimikri
2.2.2.2. Mentalizáció
2.2.2.3. Empátiás törődés

2. ábra: A nézői válaszok taxonómiája

A FILMBEFOGADÓI VÁLASZOKAT MEGHATÁROZÓ NARRATÍV TÉNYEZŐ: A FOKALIZÁCIÓ

A narratív forma egyik legmeghatározóbb jellemzője az a mód és ritmus, ahogyan és amilyen nézőpontból a narratíva a megértéséhez szükséges információt adagolja a befogadónak. Ez többek között azt szabályozza, hogy a narratíva milyen mértékű hozzáférést ad a szereplő mentális folyamataihoz. (Branigan 1984; Bordwell 1996; Bordwell – Thompson 2008) Az irodalomelméletben egy ideig nem tettek igazán különbséget az információt közvetítő ágensek és narratív funkciók között. Genette (1996) a fokalizáció fogalmának bevezetésével szétválasztotta a narrátor (aki beszél) és a karakter (aki észlel, fokalizál) fikcióbéli aktivitását. A *külső fokalizáció* esetén a látványt nem lehet egy adott karakter percepciójához kötni, a *belső fokalizáció* esetén a látványt a karakter percepciója közvetíti. A belső fokalizáció korlátozódhat egyetlen szereplőre, jelenetenként váltakozhat, hogy melyik szereplő fokalizál, vagy ugyanazt a jelenetet láthatjuk több szereplő fokalizációján keresztül (Stam és Mtsai 1992). Bal (1997) értelmezésében a fokalizáció a szereplői közvetítés szintjén megvalósuló nézőpont, az a látásmód, ahogyan a szereplő észleli a világot. Rimmon-Kenan (2002) a fokalizáció fogalmát a percepción túl, a pszichológiai és ideológiai szintekre (facetekre) is kiterjesztette. Chatman (1990) a filter fogalmának alkalmazását javasolja azokra a szereplőkre, akiknek a tudatán keresztül az események átszűrődnek (Füzi – Török 2006).

Az irodalmi és vizuális narratívák eltérő eszközökkel rendelkeznek a fokolizáció megvalósítására (Chatman 2006). Az írott szövegek a belső fokolizációt leginkább az egyes szám első személyű elbeszéléssel, a külső fokolizációt az egyes szám harmadik személyű elbeszéléssel tudják kifejezni. A belső fokolizációval bemutatott szereplőnek a külső fokolizációval bemutatott szereplőhöz képest az olvasók nagyobb felelősséget tulajdonítanak az események alakulásában (Gerrig 2001), a belső fokolizációs megszólalások forrására az olvasók jobban emlékeznek (Graesser és mtsai 2001), a belső fokolizációjú narratíva intenzívebben mozgósítja az olvasó személyes tapasztalatait (László 1986), de volt olyan vizsgálat, amelyik nem talált különbséget a szöveg fokolizációs stratégiája és az olvasóban megjelenő érzelmek gyakorisága között (Kerr 2005).

A fokolizáció a filmben vizuális kódok (plánózás, szerkesztési eljárások, kameramozgás, mise-en-scène) kombinációjából áll össze (Deleyto 2005). A modern filmelméletben a belső fokolizáció egy speciális kódja a nézőponti beállítás kapott kitüntetett figyelmet, amit több, különböző paradigmában gondolkodó szerző hoz összefüggésbe a szereplővel való identifikációval (Mulvey 2000), empátiával (Smith 1995, 1997), a szereplő érzelmeinek kommunikációjával (Carroll 1993). A fokolizáció vizuális kódjainak filmbefogadóra tett hatását vizsgáló kutatással nem igazán lehet találkozni a szakirodalomban. Andringa és mtsai (2001) narrátor hanggal és non-diegetikus feliratokkal (tehát nem a vizuális kódokon keresztül) manipulálták a fokolizációt, és vizsgálták ennek hatását a nézők szereplőről alkotott benyomásaira és érzelmi bevonódására, de nem találtak jelentős különbségeket a szereplő megítélésében és a vele való empátiás válaszok mértékében.

A BEFOGADÓI VÁLASZOKAT MEGHATÁROZÓ SZEMÉLYISÉGTÉNYEZŐ: A KÖTÖDÉS

A fikció szereplője és a befogadó között létrejövő komplex kapcsolat régóta tárgya az esztétikai-filozófiai, irodalomelméleti és művészetszichológiai diskurzusnak (pl. Coplan 2004; Bollas 1978, Gyöngyösiné és Németh 2009). Bowlby (2009) munkássága óta az intim kapcsolatok élményének bázisát a kötődés fogalmi mentén gondoljuk el. Bowlby (2009) a *kötődési viselkedési rendszer* fogalmával írja le azt az evolúciósan adaptív rendszert, ami a csecsemő azon viselkedéseit szervezi (*kötődési viselkedés*), amivel képes biztosítani a közelséget azokkal a szignifikáns személyekkel (*kötődési személyek*), akik nagy valószínűséggel védelmet nyújtanak a lelki és fizikai fenyegetettség ellen. Amikor az elsődleges kötődési személy nem bizonyul elérhetőnek, érzékenynek és válaszkésznek, akkor az elsődleges stratégiákat alternatív másodlagos stratégiák váltják fel. A másodlagos stratégiák két nagyobb formáját különböztetik meg: a kötődési viselkedési rendszer *hiperaktivációját* és a *deaktivációját* (Shaver és Mikulincer 2009). A kötődési tapasztalatokat raktározó belső munka modell konszolidációja vezet a *kötődési stílusnak* nevezett egyének közötti stabil különbséghez (Ainsworth 1978, Bowlby 2009; Fraley és Shaver 2000; Shaver és Mikulincer 2009), melyek az egyén későbbi intim kapcsolatainak érzelmszabályozási módjában újraéled (Cassidy 1994; Fonagy – Target 1998, 2005). Egyes elméletalkotók a kötődési stílusokat meghatározó két látens dimenzió – a kötődési elkerülés és a kötődési szorongás – jelenlétét hangsúlyozták (Griffin és Bartholomew 1994; Brennan, Clark és Shaver 1998). A kötődési stratégiák a mentális működésekön keresztül is manifesztálódnak (Mikulincer, Shaver, Cassidy és Berant 2009), amiknek működése befolyásolja, hogy az egyén hogyan értékeli az érzelmeltő intra- és interperszonális élményeket, hogyan szabályozza az események keltette érzelmi élmény feldolgozásához kapcsolódó mentális folyamatokat (pl. az érzelmetli információkhoz való

kognitív hozzáférést, az információk kódolását, memóriában való rendszerezését) (Mikulincer, Shaver, Pereg 2003). Felmerül a kérdés, hogy vajon a filmélmény során megtapasztalható érzelmek esetében tetten érhetőek-e a kötődési stílusokra jellemző mentális stratégiák. A kötődés szoros kapcsolatot mutat az empátiás képességgel (Burnette és munkatársai 2009; Decety és Svetlova 2012; Kestenbaum, Farber és Sroufe 1989, Weinfeld, Sroufe, Egeland és Carlson 1999), a mentalizációs válasszal (Fonagy és Target 1998, 2005; Main, Kaplan és Cassidy 1985; Meins és mtsai 1998) és az érzelmfelismerés képességével (Steele, Steele és Croft 2008). A bemutatásra kerülő vizsgálatok kiinduló feltételezése, hogy a fikciós karakterek által kiváltott válaszok mintázatában tetten érhető lesz a befogadó kötődési jellemzőinek hatása.

Az úgynevezett tranzaktív irodalomelméleti modell megalkotója, Norman Holland (1998) azt hangsúlyozza, hogy a befogadási folyamat során a műalkotást saját identitástémánkra transzformáljuk, azaz a műalkotáshoz való viszonyunkat a külvilághoz való viszonyulásunkon keresztül átszűrve képezzük meg, melynek során az egyéni elhárító mechanizmusok aktivizálódása figyelhető meg. Az empirikus irodalomesztétikai kutatások bebizonyították, hogy a kötődési stílus hatással van a befogadás során megjelenő érzelmi és kognitív tartalom arányára (Gholamain 1998), a szociális érzelmek megjelenésének gyakoriságára (Fülöp – László 2007), az érzelmi állapotokban bekövetkezett észlelt érzelmi változásra (Dijkic és mtsai 2009). Papp-Zipernovszky – Kovács (2010) filmbefogadás vizsgálata arra mutat rá, hogy a kötődési szorongás gátolja a fikció kauzális kapcsolatainak észlelését.

KUTATÁSI KÉRDÉS

A disszertáció valamennyi vizsgálatában a legfőbb kutatási kérdés az volt, hogy a befogadói válaszok gyakoriságát és mintázatát milyen mértékben határozzák meg a narratíva sajátosságai, a néző személyiségjellemzői, illetve a két tényező elemei között kimutatható interakciók. A kutatás fő hipotézise szerint a fokalizáció narratív tényezője és a befogadó személyiségjellemzői egymással interakcióba lépve fognak hatni a választípusok előfordulási gyakoriságára.

A MÓDSZERTAN ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A disszertáció célkitűzésében megfogalmazott integratív törekvés a pszichonarratológia (Bortolussi és Dixon 2003) módszertani keretében volt megvalósítható. Az esztétikai élmény komplexitását figyelembe véve, a három vizsgálat a kvantitatív adatgyűjtési módok mellett erősen építenek a kvalitatív módszerekre. A kvalitatív adatgyűjtési módként az első vizsgálatban a hagyományos hangos gondolkodás módszerét alkalmaztuk, törekedve a műbefogadás idői folyamatának lekövetésére (on-line adat), amivel az utólagos adatgyűjtési módokban rejlő emlékezeti torzítás lehetőségét is igyekeztünk elkerülni. A második vizsgálatban áttértünk az úgy nevezett önindította visszatekintés módszerére (self-probed retrospection), mely az irodalomesztétikai vizsgálatokban már bevett adatgyűjtési mód (pl. Seilman és Larsen 1989). A módszer előnye, hogy csak személy által jelentősnek ítélt pontokon kér verbális beszámolót az egyénektől, így talán el lehet kerülni azt, hogy az adatgyűjtés zavarja a műbefogadás természetes áramlását (László, Meutsch és Reinhold 1988). A harmadik vizsgálatban pedig a filmbefogadás után (off-line adat) kértünk történet-beszámolókat a látott filmekkel kapcsolatban.

A tudományos narratív pszichológia tartalomelemzési módszerét követve (Ehmann 2002; László 2008), a befogadói szövegeket komplex pszichológiai tartalmak hordozójának

tekintve elemeztük. Az eredmények a tartalomelemzési kategóriaértékek független változókkal (narratív és személyiségtényezők) való összevetéséből származnak. A kutatások designja implicit módon magában hordozza azt az előfeltevést, hogy a filmélményre vonatkozó verbális megnyilvánulásokat jellemző szóhasználat egyszerre fogja magán viselni a film narratív működésének és a befogadó személyiségműködésének nyomait. Az élettörténeti szövegeket vizsgáló narratív pszichológiai vizsgálatok bebizonyították, hogy a nyelvi viselkedés megbízható markere többek között az egyén érzelmi állapotának (Ehmann és mtsai 2011), megküzdési képességének (Pennebaker, Mayne, Francis 1997), a személyiség tartós zavarainak (Hargitai és mtsai 2005, Pohárnok 2004) és a személy érzelemregulációs képességének (Péley és László 2010, Pólya és mtsai 2007). A vizsgálatok során előfeltételeztük, hogy a személyiségjellemzők nem csak az élettörténeti elbeszéléseket, hanem a filmbefogadás során gyűjtött verbális reakciókat is alakítani fogják.

A harmadik vizsgálatban az esztétikai bevonódás empirikus vizsgálatához a pszichofiziológiai mérések alkalmazása – azaz a komplex idegrendszeri folyamatok monitorozása – több szempontból is előnyösnek bizonyult: egyrészt lehetővé tette a befogadás közben történő folyamatos adatgyűjtést, anélkül, hogy túlságosan megzavarta volna a befogadói élményt, másrészt kikerüli a különböző instrukciókból adódó torzításokat (Ravaja 2004). A narratív bevonódás érzelmi intenzitásának követésére a bőrellenállás indexét vettük figyelembe (Andreassi 2006; Bouscein 2011; Dawson, Schell, Filion 1990). A pszichofiziológiai mérőeszközök bevonásával a vizsgálat a médiakutatás legújabb trendjéhez csatlakozik (Ravaja 2004, Suckfull 2010).

A VIZSGÁLATOK BEMUTATÁSA

Első vizsgálat¹

Cél

Két különböző fokalizációs stratégiát alkalmazó film által kiváltott befogadói válaszok mintázatát és a befogadók kötődési jellemzőinek szerepét vizsgáltuk meg abból a célból, hogy megismerjük a narratív és személyiségtényezők relatív befolyását a mozinézói választípusokra.

Módszer

Vizsgálati személyek

A vizsgálatban 17 fő (8 férfi) vett részt, átlagéletkor 22,8 év (18-45 év között).

---

¹ A vizsgálatot Kovács András Bálinttal és Papp-Zipernovszky Orsolyával való együttműködésben folytattuk le. A kutatás lebonyolításában és az adatok feldolgozásában Nagy Tamás, Hajnal Ernő, Horváth Ivett, Bak Árpád, Silhavy Máté, Szilágyi Nóra, Feigl Enikő, Gróf Lilla, Milojev Zsanett, Salamon András, Rodek Fanni és Kósa Judit voltak a segítségünkre.

Filmek

Az első vizsgálatban a filmszereplő belső folyamatairól való tudás mértékének hatását két rövidfilm összehasonlításával vizsgáltuk meg: az egyik film esetében a főszereplő intenzív belső fokalizációs tevékenységet folytat (BF1 film), amit a főszereplő belső narrációjával valósít meg a film (*Egy gyávaság története*, Kézdi-Kovács 1966, 14 perc), a másik esetben a film főszereplője végig külső fokalizációban jelenik meg (BF0 film), nincs belső narráció és a film dialógusaiból sem jutunk közelebb ahhoz, hogy milyen mentális folyamatok mennek végbe a főszereplőben (*Itt vagyok*, Szimmler 2010, 36 perc).

Mérőeszközök

KÖZVETLEN KAPCSOLATOK ÉLMÉNYEI KÉRDŐÍV (ECR-R, The Experiences in Close Relationships-Revised, Fraley, Waller, and Brennan, 2000; magyarul Nagy László 2005): a 36 tételből álló kérdőív a kötődés két dimenzióját méri. A *kötődési elkerülés* (18 tétel) azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire hajlamos érzelmileg kívül maradni intim kapcsolataiból, félelmet érezni az intim viszonyaiban megélt kötődéssel, függőséggel kapcsolatban, elkerülni az önfeltárással járó helyzeteket. A *kötődési szorongás* dimenziója azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire hajlamos megélni az elhagyástól, elutasítástól való félelmet, mekkora a másoktól érkező megerősítésre és elfogadásra való igénye, és mekkora distresszt él át, amikor a másik személy nem elérhető, vagy nem azonnal reagál. A jelen mintában a kötődési szorongás átlaga 2.8, ($s = 1,2$); a kötődési elkerülés átlaga 2.6 ($s = 0,7$).

ÉRZELEMLISTA: a filmek érzelmi hatását egy 16 tételes (*vidámság, energiahány, kellemes feszültség, aggodalom, megilletődöttség, szomorúság, nagy megrázkódtatás utáni nyugalom, derű, szorongás, elégedettség, félelem, düh, unalom, szégyen/bűntudat, nyugalom, türelmetlenség*), 7 pontos Likert-skálán mérő, diszkrét érzelmi állapotokat tartalmazó skálával követtük nyomon. A skálát közvetlenül a film előtt és után kellett a vizsgálati személyeknek kitölteni.

Eljárás

A kísérlet az ELTE Filmtudományi Tanszék egyik vetítőtermében zajlott. A Hangos Gondolkodás és Érzés módszerének bevezetésére a következő instrukció hangzott el: „*Olyan esztétikai, pszichológiai kutatást végzünk, melyben a filmnézés közbeni gondolkodási, érzelmi folyamatokat vizsgáljuk. Kérjük, hogy minden gondolatot mondjon ki válogatás nélkül a felmerülés pillanatában, ami a filmmel kapcsolatban természetes módon átfutott Önben, és rögzítse az Önnél levő diktafonon! Ez lehet kérdés, bármilyen kommentár, érzelmi állapot, következtetés, személyes emlék, vagy akár testi reakció is.*”. A vizsgálati személyek a kezükben lévő diktafonra rögzítették saját mondandójukat.

Adatfeldolgozás módja

A befogadók verbális válaszait a nézői válaszok bemutatott taxonómiája alapján pszichológiai tartalomelemzésnek vetettük alá két kiképzett független kódoló bevonásával. A kódolók közötti inter-rater reliabilitás Krippendorff-féle alfa mutatója tartalomelemzési kategóriánként 0.74 és 0.96 között volt. Az eredmények statisztikai kiértékelése során 2x2x2-es kevert típusú ANOVA alkalmazásával vizsgáltuk meg, hogy a belső fokalizáció mértéke és a kötődési személyiségváltozók között fellép-e interakciós hatás az előhívott

választípusokra vonatkozóan. Egyéneken belüli változó volt a BF0 és a BF1 film alatt megjelenő választípusok előfordulási gyakorisága. Az egyének közötti változóként pedig a kötődési dimenziókat alkalmaztuk: 1) kötődési elkerülés (ECR-R): a minta mediánja mentén képzett két csoport (magas/alacsony); 2) kötődési szorongás (ECR-R): a minta mediánja mentén képzett két csoport (magas/alacsony). Az ANOVA hatásméret-mutatójaként a parciális eta négyzet értékeket közöltük.

Eredmények és értelmezés

A két film fókuszálási stratégiájának különbsége szignifikáns főhatást mutatott a non-diegetikus válaszok és a diegetikus válaszok főkategóriájára, az érdeklődés és az empátia alkategóriájára, valamint a mentalizációs válaszra ($F_s(1,10) = 3,42$ és $66,46$ között, parciális $\eta^2 = 0,26$ és $0,87$ között, $p < ,05$). A belső fókuszálás különböző stratégiáival bemutatott két szereplő az értékelő és empátiaválaszoknak alapvetően más mintázatát váltotta ki. A belső fókuszálás eszközeivel bemutatott szereplőt több kognitív és emocionális tartalommal ruházta fel a néző, több saját érzést fogalmazott meg vele kapcsolatban. Ez megerősíti a narratív elméletek azon feltevéseit, melyek szerint a belső fókuszálás kódjai szubjektívizálják a film terét (Branigan 1992), illetve, hogy a fókuszált szereplővel kitüntetettebb kapcsolatot alakít ki a befogadó (Bal 1997). A legtöbb klasszikus narratívájú, a jó és a rossz harcára épülő bűnügyi film ezt a befogadói működést aknázza ki: a negatív szereplő mentális folyamatairól kevés információt közvetít, így a befogadó is kevesebb érzelmi és kognitív állapottal ruházta fel a karaktert, aminek következtében a szereplő dehumanizálódik (lásd Somogyvári és László 2010), ami igazolhatja, hogy a karakter szintjén megvalósuló fókuszálás egyszerre lát el pszichológiai és ideológiai funkciókat (Stam és mtsai 1992).

A befogadó-centrikus művészetpszichológiai megközelítésekben azt jósolhatnánk be, hogy az egyének közötti különbségek a film narratív jellemzőitől függetlenül is képesek befolyásolni a nézői válaszokat. A befogadó kötődési elkerülésének mértéke (ECR-R) szignifikáns főhatást mutatott az empátia válaszok alkategóriájában, valamint az empátias törődés és a mentalizációs válaszok esetében, ($F_s(1,10) = 6,30$ és $22,86$ között, parciális $\eta^2 = ,39$ és $,70$ között, $p < ,05$). Viszont egyedül az empátias törődés választípusa mutatkozott az egyetlen olyan kategóriának, ahol a személyiség szerepe kizárólagos volt. A kötődési elkerülésre hajlamosabb egyének kevesebb empátias törődés választ adtak a kötődési elkerülésre kevésbé hajlamosabb egyénekhez képest. Ez a mintázat megfelel a kötődési elkerülés szakirodalmi adatainak, miszerint az elkerülő egyének a támaszkereséshez negatívan viszonyulnak, a saját szükségleteiktől igyekeznek távol tartani magukat, mások szükségleteit pedig kritikával fogadják (Mikulincer, Shaver, Cassidy és Berant 2009).

A vizsgálat keretét meghatározó pszichonarratológiai eredmények alapján azt feltételeztük, hogy a fókuszálás narratív tényezője és a befogadó személyiségtényezője egymással interakcióba lépve fog hatni a választípusok előfordulási gyakoriságára. Ez hipotézisünk nagy részben megerősítést nyert. A fókuszálás és a kötődési elkerülés szignifikáns interakciós hatást mutatott a diegetikus válaszok főkategóriájára, az értékelés és az empátia alkategóriájára, valamint a mentalizációs válaszok esetében ($F_s(1,10) = 5,49$ és $9,15$ között, parciális $\eta^2 = ,35$ és $,48$ között, $p < ,05$).

A mentalizációs válaszokat érintő egyének közötti és interakciós hatás (4. grafikon) a szakirodalomban leírtaktól eltérően az alacsonyabb kötődési elkerülésű egyénekhez képest a magasabb kötődési elkerülésű egyének intenzívebb mentalizációs tevékenységére mutat rá, ami a BF1 film során válik igazán intenzívvé. A szakirodalmi adatok alapján elvárható lett volna, hogy az alacsonyabb kötődési elkerülésű egyének több mentalizációs választ

adjanak, bár Kafetsios (2004) eredményei arra utalnak, hogy az elutasító-elkerülő stílusú egyének jó kognitív képességekkel rendelkeznek az érzelmek azonosítására, kategorizálására. Fonagy és Bateman (2006) arra is felhívja a figyelmet, hogy a teljesítményt a tesztíngerek kötődési relevanciája is meghatározza, azaz a kötődési rendszert nem aktivizáló ingerek esetében a nem biztonságosan kötődőktől is jó eredményeket várhatunk el. A vizsgálatokban alkalmazott ingerek kötődési relevanciájának előzetes bemérése a jövőbeni vizsgálatok módszertani kidolgozásának mindenképpen részét kell, hogy képezze.

Az empátiaválaszok egyéneken belüli mintázatának meghatározó tényezőit azonosítandó kevert típusú $2 \times 3 \times 2$ ANOVA próbát hajtottunk végre. Kettő egyéneken belüli változót alkalmaztunk: 1) a film fókuszálási szintjét és az 2) empátia választípusainak (mentalizáció/empátiás törődés/mimikri) egyéneken belüli előfordulási gyakoriságát, míg az egyének közötti változóként a két kötődési dimenziót alkalmaztuk. Az eredményekből arra lehet következtetni, hogy az elkerülő kötődésre hajlamos személyek empátiás válaszaiban a kognitív válaszok (mentalizáció) túlsúlya és az affektív válaszok (mimikri, empátiás törődés) hiánya volt megfigyelhető, ami összefüggésbe hozható a szakirodalomban leírt kötődés-releváns védekezési mechanizmusokkal (Dewitte 2010; Mikulincer és mtsai 2009). A fenti eredmények egyrészt fontos adalékul szolgálnak a kötődés empátiás válaszmintázatot moduláló funkciójához, másrészt felhívja a figyelmet arra, hogy az egyes befogadói választípusokat nem önmagukban érdemes vizsgálni, hanem más választípusok kontextusában.

Második vizsgálat²

Cél

A második vizsgálatban az ugyanazon filmen belül megjelenő szereplők ábrázolásmódjában megjelenő fókuszálási különbségek szerepét vizsgáltuk a befogadói válaszokra. További változóként bevontuk a jelenet valenciáját, a filmszereplők és a befogadók nemét.

Hipotézisek

1. A két szereplő közül több empátiás választ fog kiváltani az a szereplő, akinek a belső fókuszálása a filmben hangsúlyosabb, azaz akiről több információ áll a befogadó rendelkezésére.
2. A negatív jelenetek több értékelő választ fognak kiváltani a pozitív jelenetekhez képest.
3. A női szereplők több empátiás választ fognak kiváltani a férfi szereplőkhöz képest.
4. A nők több empátiás választ fognak adni a férfiakhoz képest.

Módszer

Vizsgálati személyek

---

² A kutatást Csabai Márta vezetésével, Hodován Zsófia, Barna Petronella, Szili Katalin, Borgos Anna, Németh Orsolya, Koczogh Boglárka, Fülöp Emőke, Látos Melinda és Nagy Tamás segítségével készítettem el.

A vizsgálatba 29 fő (14 fiú) MA szintű klinikai vagy tanácsadópszichológus szakirányú képzésbe járó pszichológushallgató vett részt budapesti egyeteméről (ELTE, Károli Gáspár). Átlagéletkora: 23,6 év ($s = 2,8$ év). Az adatfelvételt 2010. szeptember és 2011. április között került sor.

Filmek

A vizsgálatban *A gyógyító kapcsolat élménye* (Csabai Márta, Csörsz Ilona és Szili Katalin, 2009) című oktatási célból készült cd-rom filmanyagából válogatott jeleneteket vetítettünk. A filmek 4-5 perces pszichológus-páciens találkozásokat mutatnak be. A kapcsolat kommunikációs sajátosságaiból kifolyólag a megjelenített helyzet alkalmas arra, hogy összevessük egy olyan szereplő által kiváltott befogadói reakciókat, aki sok információt (érzelmet, tünetet, aggodalmat, szándékot) megoszt az életéből, a film nagy hozzáférést enged a mentális folyamataihoz (*Fokalizáló karakter*) egy olyanal, aki csak reflektál az elhangzottakra, de a saját érzéseit nem osztja meg a nézővel, akinek kevés hozzáférést enged a film a mentális folyamataihoz (*Nem fokalizáló karakter*). A négy jelenetben az érzelmi valencia és a szereplők neme szisztematikusan variálódik. A jelenetpárok ugyanannak a dialógusnak, ugyanabban a képi megformáltságban megjelenített pozitív valenciájú és negatív valenciájú változatai.

Mérőeszközök

FÉLIG STRUKTURÁLT INTERJÚ: A filmjelenet egyes pontjain során félig strukturált interjút készítettünk az alábbi kérdések alkalmazásával: *Mi az, ami megérintette ebben a részletben, Milyen érzéseket élt át ennél a résznél?, Milyen testi érzéseket élt át ennél a résznél, Vajon mit élhetett át ebben a részben a páciens, Vajon mit élhetett át ebben a részben a pszichológus?*

INTERPERSZONÁLIS REAKTIVITÁSI INDEX (IRI, Interpersonal Reactivity Index, Davis 1983, magyar fordítás Kulcsár 1998): A skála 28 tételből és 4 alskálából áll. A Fantázia alskála a személy arra való hajlamát méri, hogy fikciós, elképzelt helyzetekbe beleképzelje magát. A Perspektíva felvétel alskála arra világít rá, hogy a személy mennyire szokta a mindennapok során, spontán módon mások pszichológiai nézőpontját végiggondolni. Az Empátiás törődés azt mutatja meg, hogy a személy mennyire hajlamos mások szerencsétlensége láttán együttérzést megtapasztalni. A Személyes distressz alskála pedig azt jósolja be, hogy a személy mások szenvedését látva milyen mértékben szokott distresszt megélni.

KATEGÓRIARENDSZER: A fentebb bemutatott taxonómia ki bővítésre került. Az értékelés és az empátia válaszok esetében a kódolóknak azt is el kellett döntenie, hogy az adott egység a páciens (fokalizáló) vagy a pszichológus (nem fokalizáló) szereplőre vonatkozik-e.

Eljárás

Az adatokat egyéni, félig strukturált interjú helyzetben gyűjtötte a kutatásban résztvevő két kiképzett személy. A filmek sorrendi hatását kontrolálandó, a vizsgálat során a négy jelenet randomizált sorrendben került exponálásra. Az adatfelvétel időtartama átlagosan egy órát vett igénybe. A vizsgálati személyek minden jelenetet kétszer tekintettek meg. Az első vetítés után a v.sz. írásos válaszokat adott az általános benyomásaira vonatkozóan, a

második vetítés során pedig a személynek az volt a feladata, hogy állítsa meg a jelenetet azokon a pontokon, amiket érzelmileg különösen fontosnak talál. A megállítások alkalmával a vizsgálatvezető feltette a félig strukturált interjú kérdéseit az érzelmileg kiemelt dialógusegységre vonatkozóan.

Az adatfeldolgozás módja

A félig strukturált interjúk legépelet szövegein pszichológiai tartalomelemzést végeztünk három független, kiképzett kódoló bevonásával. Az interjúk kódolásának megbízhatósága a Krippendorff-féle alfa mutató (0.642 – 0.721) alapján elfogadhatónak bizonyult. A kutatásban $2 \times 2 \times 2 \times 2$ kevert típusú varianciaanalízist alkalmaztunk, amiben a jelenetek valenciája (pozitív/ negatív), a szereplők neme (férfi/ nő) és a szereplő fokalizációjának szintje (fokalizál/ nem fokalizál) egyénen belüli faktorként szerepeltek, míg a vizsgálati személy neme egyének közötti faktor volt. Az ANOVA hatásméret-mutatójaként a parciális eta négyzet értékeket közöltük.

Eredmények és értelmezés

Fokalizáció

A vizsgálat első hipotézise, miszerint a két szereplő közül több empátiás választ fog kiváltani az a szereplő, akiről több információ áll a befogadó rendelkezésére, megerősítést nyert. A fokalizáció szignifikáns főhatást mutatott az empátiás és értékelő válaszok kategóriájában, valamint a mentalizációs és a mimikri válaszok esetében $F_s(1,27) = 3,56$ és $35,16$ között, parciális $\eta^2 = ,12$ és $,57$ között, $p < ,05$. A fokalizáló szereplő szignifikáns több empátiás, mentalizációs és mimikri választ, valamint kevesebb értékelő választ váltott ki a nem fokalizáló szereplőhöz képest. Összességében megállapítható, hogy a két eltérő mértékű pszichológiai fokalizációval bemutatott szereplő jelentősen eltérő válaszmintázatot hívott elő a befogadókban.

Valencia

A vizsgálat második hipotézisében azt feltételeztük, hogy a negatív jelenetek több értékelő választ fognak kiváltani a pozitív jelenetekhez képest. A második hipotézis nem igazolódott, mivel a pozitív és a negatív jelenetek által kiváltott értékelő válaszok gyakorisága nem különbözött egymástól szignifikánsan. A valencia hatása egyedül a nem fokalizáló férfi szereplő esetében volt tetten érhető, aki a negatív jelenetben több értékelő választ váltott ki a pozitív jelenethez képest. A valencia hatása az empátiás válaszok gyakoriságában volt inkább jelentős ($F(1,27) = 7,847$, $p = ,009$, parciális $\eta^2 = ,225$). A negatív jelenetek több empátiás választ váltottak ki a pozitív jelenetekhez képest. A valencia hatáserőssége az empátiás válaszokat alkotó mentalizációs válaszok esetében közepes, a mimikri válaszok esetében nagyfokúnak bizonyult. A varianciaanalízis szignifikáns közepes hatásméretű interakciót tárt fel a jelenet valenciája és a szereplő fokalizációjának szintje között a mentalizációs és a mimikri válaszok esetében, $F_s(1,27) = 6,39$ és $38,33$ között, parciális $\eta^2 = ,19$ és $,59$ között, $p < ,05$. A negatív valencia megemeli a páciens által kiváltott mimikri válaszok, és a pszichológus által kiváltott mentalizációs válaszok gyakoriságát.

A szereplők neme

A vizsgálat harmadik hipotézise arra vonatkozott, hogy a szereplők neme szignifikáns hatással lesz a befogadói válaszmintázatokra oly módon, hogy a női szereplők több empátiás választ fognak kiváltani a férfi szereplőkhöz képest. Az első elemzésekben nem az egyes szereplőkre érkező válaszokat, hanem a szereplőpárokat hasonlítottuk össze. Ebben az összevetésben sem az empátia fő- és alkategóriáiban, sem az értékelő válaszokban nem találtunk szignifikáns eltérést a női fokalizáló – férfi nem fokalizáló és a férfi fokalizáló – női nem fokalizáló párok között.

A befogadó neme

A vizsgálat negyedik hipotézisében azt állítottuk, hogy a befogadó nemének szignifikáns hatása lesz a válaszmintázatokra oly módon, hogy a nők több empátiás választ fognak adni a férfiakhoz képest. Ez a hipotézisünk nem nyert megerősítést, mivel a férfiak és a nők válaszainak gyakorisága az empátia fő- és alkategóriában összességében nem különböztek egymástól. Az IRI önbeszámoló teszteredményein végzett kétmintás t-próba sem mutatott rá szignifikáns különbségekre a férfiak és a nők között. Ez az eredmény valószínűleg a minta specialitásának köszönhető, elképzelhető, hogy a klinikai pszichológusnak készülő felsőbb éves egyetemi hallgató fiúk nem reprezentálják a férfiakra általában jellemző empátiás működést, mivel ők az érzelmi élmények felismerésére, megélésére és megosztására nagyobb hajlandósággal bírnak. A nemek közötti árnyalt különbségeket a varianciaanalízis interakciós hatásai világítják meg. A mimikri válasz esetében a férfiakból és a nőkből eltérő mintázatban hívnak elő mimikri válaszokat a különböző nemű páciensek. Összességében megállapítható, hogy a vizsgálati személyekből a velük azonos nemű szereplő hív elő több mimikri választ. Ez az eredmény Hogan (2003 id. Somogyvári és László 2010) meglátásaihoz köthető, aki szerint a másikkal való észlelt hasonlóság, az azonos csoporttagság előfeltétele az empátiás válasz megjelenésének. Bár az empátiás válaszokra nem volt szignifikáns hatással a befogadó neme, az értékelő válaszokban viszont jelentős különbség mutatkozott a férfiak és a nők között: a férfi vizsgálati személyek a jelenet valenciájától, illetve a szereplők nemétől, fokalizációjától függetlenül majdnem kétszer annyi értékelő választ adtak a női vizsgálati személyekhez képest. Az interakció továbbá arra mutatott rá, hogy míg a nem fokalizáló páciens által kiváltott értékelő válaszok gyakorisága nem különbözik a férfiak és a nők összehasonlításában, addig a férfiak a nőkhöz képest jelentősen többször értékelték a pszichológust.

Válaszmintázatok

Az egyéni válaszmintázatok meghatározó személyiségtényezők vizsgálata arra mutatott rá, hogy az empátiás törődés (IRI) alacsony mértéke több értékelő és kevesebb empátiás választ eredményez. Az egyes választípusokat meghatározó személyiségtényezők azonosítása érdekében lineáris regressziót hajtottunk végre, ami az empátiás válaszok esetében az IRI fantázia skála, az értékelő válaszok esetében a befogadó neme, a non-diegetikus válaszok esetében a személyes distressz (IRI) és a perspektíva felvétel (IRI) dimenzióinak szignifikáns hatására mutatott rá.

Harmadik vizsgálat³

Cél

A harmadik vizsgálatban arra kerestük a választ, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjainak sűrűsége (arcközeli, tekintet, nézőponti beállítás), valamint a befogadók kötődéssel és érzelmi intelligenciáival kapcsolatos mutatói hogyan befolyásolják a néző érzelmi elköteleződés, mentalizáció és fiziológiai arousal válaszait.

Hipotézisek

1. Minél gyakrabban alkalmazza a film a szereplők belső fokalizációjának vizuális kódjait, annál nagyobb mértékű érzelmi elköteleződésről fognak a vizsgálati személyek beszámolni.
2. Minél gyakrabban alkalmazza a film a szereplők belső fokalizációjának vizuális kódjait, annál gyakrabban fognak a szereplő mentális folyamatait azonosító kifejezések megjelenni a vizsgálati személyek film beszámolóiban.
3. Minél gyakrabban alkalmazza a film a szereplők belső fokalizációjának vizuális kódjait, annál nagyobb mértékű érzelmi arousal válasz lesz látható.
4. A filmek narratív tényezője és a befogadók személyiségjellemzői szignifikáns interakcióba fognak lépni az egyéni belüli érzelmi elköteleződés válaszok befolyásolásában.
5. A filmek narratív tényezője és a befogadók személyiségjellemzői szignifikáns interakcióba fognak lépni az egyéni belüli mentalizációs válaszok gyakoriságának befolyásolásában.
6. A filmek narratív tényezője és a befogadók személyiségjellemzői szignifikáns interakcióba fognak lépni az egyéni belüli érzelmi arousal válaszok mértékének befolyásolásában.

Módszer

Vizsgálati személyek

A minta 48 főből állt (10 férfi). Átlagéletkor 25.8 év ($s = 6.8$). A résztvevők 9.6%-a a pszichológiát, 21.2%-a filmet és 69.2%-a egyéb területet jelölt meg fő szakterületének.

Filmek

A) *Father and Daughter* [Apa és lánya] (483 sec, 2001, rendezte: Michael Dudok de Wit, prod: CinÉTé Filmproductie BV, Cloudrunner Ltd.); B) *Invention of Love* [A szerelem feltalálása] (508 sec, 2010, rendezte: Andrey Shushkov, prod: HHG Film Company); C) *Lavatory - Lovestory* [Toalett – Lávsztori] (580 sec, 2007, rendezte: Konstantin Bronzit,

---

³ A vizsgálatot Pólya Tiborral együttműködésben végeztük. Az adatok feldolgozásához nagy segítséget kaptunk Koczogh Boglárkától, Rodek Fannitól, Kósa Judittól, Hodován Zsófitól, Nagy Tamástól és Szilágyi Nóráttól.

prod: Melnitsa Animation Studio); D) *Lettin' Go* [Elengedni] (492 sec, 2009, rendezte: Malika Whitaker, LivingHeart studio). A vizsgálatban négy rövid (8-10 perc) animációs filmet használtunk fel. Egyik filmben sem volt dialógus, minden filmnek az interperszonális kapcsolat (szeparáció és találkozás) volt a központi témája, szereplői emberi alakok voltak. A vizsgálat során minden vizsgálati személy három filmmel találkozott. A három filmből kettő mindig az A és a B film volt, a harmadik filmként pedig a vizsgálati személyek egyik fele a C a másik fele a D filmet látta.

A négy film fokalizációs stratégiája eltérő stratégiákat követett. A *Father and Daughter* című filmben a szereplők arcáról, tekintetéről nem kap a néző közeli beállításokat. A szereplőket mindig távolról látjuk. Van ugyan nézőponti beállítás, de azok nem a megszokott arcközéliből indulnak ki, hanem totálképekből, tehát a néző a legtöbbször madártávlatból figyeli az eseményeket. A szereplők mentális folyamataihoz ez az ábrázolásmód szolgáltatja a legkevesebb vizuális kulcsot, ezért ezt neveztük el *CUE-min* filmnek. Az *Invention of Love* című filmben a szereplők arcáról kapunk közeli beállításokat, viszont a film árnytechnikájából adódóan a szereplőknek nincs külön szem rajzolva. A szereplőket mindig profiltól látjuk, a film nem alkalmaz nézőponti beállítást. A szereplők mentális folyamataihoz az arcközélik alkalmazásával ez az ábrázolásmód a *CUE-min* filmhez képest több információt, a *CUE-max* filmhez képest kevesebb vizuális információt szolgáltat, ezért ezt neveztük el *CUE-med* filmnek. A *Lavatory – Lovestory* és a *Lettin' go* című filmekben a szereplők arca és a mozgó tekintete is közeli képekben kerül ábrázolásra. A szereplők tekintete kidolgozott, a nézés iránya, irányváltoztatása kivehető, követhető. A nézőponti beállítás eszköze több helyen megjelenik a film során, és mindig a szereplő arcközélijéről indul. Arcközélik képek a nézőponti beállítástól függetlenül is megjelennek. A két film közel egyenlő számú arcközéliket, és nézőponti beállítást használ. A szereplők mentális folyamatairól ezeknek a filmeknek a vizuális ábrázolásmódja nyújtja a legtöbb információt, ezért ezt neveztük el *CUE-max* filmnek.

Mérőeszközök

ÉRZELMI ELKÖTELEZŐDÉS A KARAKTERREL: A filmélményre vonatkozó dimenziók megragadásához Tal-Or és Cohen (2010) kérdőívének Identifikáció skáláját, valamint Buselle és Bilandzic (2009) Narratív Bevonódás kérdőívének Érzelmi bevonódás skáláját használtuk fel. A két skála tételeiből képeztük meg a hét tételes 7 fokú Likert-skálán mérő Karakterrel való érzelmi elköteleződés skálát.⁴ A jelen mintán a Cronbach-féle alfa mutató 0.823-0.877 közötti eredményt adott a Női karakterrel való érzelmi elköteleződés alskálán, és 0.645-0.901 közötti eredményt a Férfi karakterrel felé való elköteleződés alskálán a négy vetített filmre vonatkozólag. A vizsgálatban csak a női karakterrel való érzelmi elköteleződést vontuk be, a női karakter minden film esetében a főszereplő karakter is egyben.

SZEREPLŐVEL VALÓ MENTALIZÁCIÓ: A szereplővel való mentalizáció mértékét a vizsgálati személyek által elmondott filmtörténetek tartalomelemzésével állapítottuk meg. A tartalomelemzés során két független kódolót alkalmaztunk, akiknek minden egyes szegmentumról el kellett döntenie, hogy tartalmaz-e a filmkarakterre vonatkozó mentalizációt (pl. a szereplő azt gondolta, azt érezte, azt akarta, arra gondolt). A kódolók

---

⁴ A kérdőíveknek korábban nem létezett magyar fordítása. Az eredeti kérdőívek tételeit három független, magas szintű angol nyelvtudással bíró személy magyarra fordította. A három fordítás verzióból egy negyedik független személy választotta ki tételenként a legmegfelelőbbet a disszertáció szerzőjével együttműködésben. Az így elkészült végső verzió angolra való visszafordítása megfelelő mértékű egyezést mutatott a kérdőív eredeti változatával.

közötti megbízhatóság filmekre lebontva (Cohen Kappa) 0.71-0.76 megfelelő mértékű volt.

ÉRZELMI AROUSAL: A szimpatikus idegrendszeri aktivitás intenzitására utaló arousalválaszt az elektrodermális aktivitás mérésén keresztül ragadtuk meg (Andreassi 2006, Bouscein 2011, Dawson, Schell, Filion 1990). Az elektrodermális válasz háttérében komplex idegrendszeri működés áll, amit az idegrendszeri aktivitásért felelős formatio reticularis, az érzelmi válaszokat szabályozó limbikus struktúrák és a lokomóciós válaszokat irányító motoros kéreg együttes hatása határoz meg (Bouscein 2011). A vizsgálat során a bőr ellenállásszintjének értékével dolgoztunk.

KÖZELI KAPCSOLATOK ÉLMÉNYE SKÁLA: Bemutatását lásd az első vizsgálatnál. A jelen mintában mindkét kötődés dimenzió Cronbach-féle alfa mutatója elérte a 0,9-et.

FELÚJÍTOTT SZEMBŐL OLVASÁS TESZT (Reading the Mind in the Eyes Test Revised Version, Baron-Cohen, Wheelwright és Hill 2001, magyar változat: Tóth 2008): a 32 képből álló teszt a személy azon képességét méri, hogy mennyire képes azonosítani a másik ember érzelmi állapotát annak tekintete alapján. A vizsgálati személynek négy érzelmi címke közül kell kiválasztania azt, amelyik a legpontosabban leírja a képen látható személy mentális állapotát. A jelen mintában a 32 tételre kiszámolt Cronbach-féle alfa mutató 0.470 volt. Az item-totál statisztika alapján 8 tétel (Item 3, 9, 10, 11, 15, 20, 23, 28) kihagyásával a Cronbach-alfa eléri a 0.657-et. A nagyobb megbízhatóság érdekében az adatok feldolgozása során ezt a 24 tételes skálát alkalmaztuk.

ÉRZELMI INTELLIGENCIA VONÁS KÉRDŐÍV (RÖVID VERZIÓ) (TEIQUÉ-SF, Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Short Form, Petrides és Furnham 2006): Az érzelmi intelligenciát mint átfogó vonásjellemzőt mérő 30 tételes teszt.

Vizsgálati eljárás

Az adatfelvétel 2011 áprilisa és júniusa között zajlott az MTA Pszichológiai Kutatóintézetének laborzobájában. A vizsgálati ülések időtartama kb. másfél óra volt. Az adatfelvétel egyéni helyzetben történt. A vizsgálati személyek először az alapadatokra vonatkozó kérdéseket töltötték ki. Miután ezzel végeztek, a vizsgálatvezető (továbbiakban: vv.) felszerelte a pszichofiziológiai szenzorokat a vsz. nem domináns kezének ujjaira. A pszichofiziológiai jelek gyűjtését a ProComp Infinity (SA7900, 5.1.0. verzió, Thought Technology) multimodális fiziológiai monitorozásra alkalmas készülékével végeztük. A biológiai jelet a filmet megelőző három perces baseline periódusban és a filmek teljes ideje alatt gyűjtöttük. A vizsgálat valamennyi résztvevője három rövid animációs filmet tekintett meg. A filmek megtekintési sorrendjét randomizáltuk a résztvevők között, minden egyes vizsgálati személy a hatféle filmsorrend egyikével találkozott. Valamennyi film után a vsz.-ek kitöltötték a film befogadás élményére vonatkozó skálákat. A három film megtekintése után a pszichológiai kérdőívek felvétele következett. A vizsgálat záró szakaszában a vsz.-ek feladata az volt, hogy elmondják valamennyi film történetét, úgy ahogy az számukra a képernyőn megjelent. A válaszokat diktafonra rögzítettük. A bőrellenállás pszichofiziológiai adatait Biograph Infinity (Thought Technology), Matlab és Ledalab programokkal dolgoztuk fel.

Eredmények és értelmezés

A vizsgálat első hipotézise, miszerint a belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakorisága hatással lesz a filmszereplővel való érzelmi elköteleződés mértékére, igazolódott. A

fokalizációs kódok gyakorisága szignifikáns főhatást mutatott az érzelmi elköteleződésre, $F(2,72) = 5.976$, $p = .004$, parciális $\eta^2 = .142$. Viszont az a feltételezés, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakorisága erősíteni fogja a befogadó érzelmi elköteleződését, nem nyert megerősítést. A belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakorisága valóban hatással volt az érzelmi elköteleződés mértékére, az összefüggés iránya viszont az elvárttal éppen ellenkező irányú volt. A legnagyobb érzelmi elköteleződést a belső fokalizáció vizuális kódjait legkevésbé alkalmazó filmalkotás váltotta ki, a legkisebb érzelmi elköteleződésről pedig a belső fokalizáció vizuális kódjait leggyakrabban alkalmazó film kapcsán számoltak be a vizsgálati személyek. A CUE-med és a CUE-min filmek szereplői hasonló erősségű érzelmi elköteleződést eredményeztek. A CUE-med filmekben több arcközel is található, amikről néhány esetben a szereplők arckifejezés is leolvasható. A CUE-min filmekben sosem látjuk a főszereplő arckifejezést, a film nem alkalmaz arcközelit a szereplők bemutatásakor. Tehát két markánsan különböző fokalizációs stratégia statisztikailag hasonló erősségű érzelmi elköteleződést váltott ki, ami arra enged következtetni, hogy az érzelmi elköteleződés és a belső fokalizáció vizuális stratégiája nem biztos, hogy egymással közvetlen kapcsolatba hozható.

A vizsgálat második hipotézise, miszerint a belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakorisága hatással lesz a filmszereplővel való mentalizációra, megerősítést nyert. A fokalizációs kódok gyakorisága nagy hatásméretű, szignifikáns főhatásként jelentkezett a mentalizációs válaszokban, $F(2,80) = 23,786$, parciális $\eta^2 = .373$. Az eredmények igazolták azt a feltételezést, hogy minél gyakrabban alkalmazza a film a szereplők belső fokalizációjának vizuális kódjait, annál gyakrabban jelennek meg a szereplő mentális folyamatait azonosító kifejezések a vizsgálati személyek filmbeszámolóiban. Úgy tűnik, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjai a befogadó intencionális hozzáállását facilitálják, ami azt eredményezi, hogy a befogadó hajlamosabb lesz a film történetét a szereplők tudatállapotai mentén felidézni.

A vizsgálat harmadik hipotézisével feltételeztük, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakorisága hatással lesz az érzelmi arousal mértékére oly módon, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjainak gyakoribb használata nagyobb mértékű érzelmi arousal válasszal fog együtt járni. A vizsgálat során vetített filmek melodráma műfajának következtében nagy arousalbeli kilengésekre nem számíhattunk, viszont kíváncsiak voltunk arra, hogy a film érzelmi élményét összességében intenzívebbé teheti-e a belső fokalizációra építő vizuális stratégia. A vizsgálat harmadik hipotézise nem nyert megerősítést, mivel a filmek fokalizációs stratégiájában található különbség nem mutatott szignifikáns hatást a bőrellenállás-szint változására, $F(2,72) = 1,776$, $p = .177$, parciális $\eta^2 = .047$. A legnagyobb arousalválaszt a legkevesebb vizuális kódot alkalmazó film kapcsán mutatták a vizsgálati személyek, tehát pont ott, ahol a legerősebb érzelmi elköteleződés válasz is jelentkezett.

Az első három hipotézis tesztelésére alkalmazott statisztikai próbák a filmek közötti különbség főhatásának közepes hatásméretére mutattak rá. Az egyéni belüli variabilitás a mentalizációs válaszok esetében 23%-ban, az érzelmi elköteleződés válaszoknál 14%-ban és az érzelmi arousal válaszoknál 4%-ban magyarázható a filmek közötti eltéréssel. Ez az eredmény utólag is indokoltá teszi, hogy a filmből adódó hatásokon túl, a személyiségtényezők elemzését is bevonjuk a nézői válasz vizsgálatába. A kutatás arra vonatkozó hipotézisei (Hipotézis 4, 5), miszerint a filmek narratív tényezője és a befogadók személyiségjellemzői szignifikáns interakcióba fognak lépni az egyéni belüli érzelmi elköteleződés válaszok, a mentalizációs válaszok és az arousalválaszok befolyásolásában, megerősítést nyertek. A statisztikai próbák valamennyi vizsgált válaszforma esetében rámutattak olyan személyiségtényezői konstellációkra, ami a

filmhatással interakcióba lépve befolyásolta az egyéni belüli válaszmintázatok alakulását. A kötődési elkerülés és a kötődési szorongás (ECR-R), valamint az érzelem-felismerési képesség (Szemből olvasás teszt) interakciója tendenciaszerű egyéni belüli különbségeket okozott a három film főszereplőjével való érzelmi elköteleződés mértékében, $F(2,64)=2,627$, $p=,080$. A kötődési szorongás és a kötődési elkerülés (ECR-R) szignifikáns interakcióba lépett a filmek fókuszálási stratégiájával a mentalizációs válaszok esetében, $F(2,32)=4,527$, $p=,019$, parciális $\eta^2=,221$. A kötődési elkerülés, az érzelmi intelligencia és a film fókuszálási stratégiája tendenciaszerű interakcióba lépett a mentalizációs válaszok gyakoriságának meghatározásában, $F(2,32)=2,888$, $p=,070$, parciális $\eta^2=,153$. A kötődési szorongás, az érzelemfelismerés képessége és a fókuszálás szignifikáns interakcióba lépett a mentalizációs válaszok mintázatának befolyásolásában, $F(2,32)=3,570$, $p=,040$, parciális $\eta^2=,182$.

A hatodik hipotézisünk a személyiségjellemzők és a fókuszálás interakciós hatására vonatkozott a bőrellenállás szint válaszokra vonatkozóan. A négy kötődési csoport érzelmi arousalválasz mintázata nagy variabilitást mutatott, amit 23%-ban lehet magyarázni a film és a kötődési jellemzők szignifikáns interakciójával. A kötődési csoportok bőrellenállás szint változását post-hoc összehasonlításban Bonferroni-korrekcióval vizsgáltuk meg, ami tendenciaszinten ($p=,098$) kimutatta, hogy az alacsony kötődési szorongás/magas kötődési elkerülésről beszámoló egyének kisebb bőrellenállás szint változást produkáltak a magas kötődési szorongás/magas kötődési elkerüléssel jellemezhető csoport tagjaihoz képest. Ez visszakapcsolható a szakirodalomban leírt hiperaktivációs (kötődési szorongás) és deaktivációs (kötődési elkerülés) tendenciákhoz (Shaver és Mikulincer 2009). Az elkerülő kötődésűek deaktivációra való hajlama a *Father and Daughter* című (CUE-min) film esetében kevésbé tudott érvényesülni. A kötődési szorongás hiperaktivációs hatása csak azoknál az egyéneknél jelent meg, akik a kötődési elkerülés dimenzió is magasabb pontszámot értek el. A magas kötődési elkerüléssel jellemezhető két csoport szignifikánsan különbözik az arousalválasz mértékében, ami kapcsolható Bartholomew (1990) megállapításaihoz, mely szerint a két elkerülő válasz eltérő fejlődési háttéren alakul ki.

ÖSSZEGRZÉS

A vizsgálatok a fókuszálás narratív tényezője és a személyiségjellemzők interakciós kapcsolatának több rétegét is felderítették. Bebizonyosodott, hogy a nézői válaszok mintázatát alapvetően meghatározza, hogy a narratíva mennyire engedi közel a befogadóhoz a szereplő mentális szubjektivitását, és ezt a befogadói mintázatot módosítja az egyén intim kapcsolatait jellemző érzelemszabályozási mód. A mozinézői válaszok vizsgálatának fő kérdése az volt, hogy a néző szereplőre vonatkozó válaszait milyen mértékben befolyásolják a filmalkotás narratív és a befogadó pszichológiai jellemzői. Általánosságban megállapítható, hogy a narratíva fókuszálási jellemzője a legtöbb esetben erőteljesebb hatással van a nézői válaszok vizsgált típusainak gyakoriságára a személyiségtényezőkhöz képest. Ez alól a mentalizációs válasz és az arousal válasz kivétel, ahol a személyiség hatása dominánsabb. A filmbefogadás közben minden bizonnyal a pszichológiai és a narratív tényező interakcióba lépve befolyásolja a szereplőre vonatkozó nézői válaszokat. Ezek az interakciók körülbelül 30 százalékban képesek megmagyarázni a választípusok összvariabilitását.

A befogadói válaszokat meghatározó narratív tényező: a fókuszálás

A disszertáció egyik alapkérdése a narratív formának a filmszereplővel kapcsolatos tudást szabályozó működésére irányult. A fokalizáció megvalósulását a narratíva verbális és vizuális rétegében egyaránt tanulmányoztam. A három vizsgálat alapján igazoltnak vehető az a megállapítás, hogy a szereplő belső fokalizációja és az empátiás válaszok mintázata között szoros kapcsolat van. A belső fokalizáció verbális és vizuális jeleivel ábrázolt szereplő alapvetően más mintázatát váltja ki a szereplőre vonatkozó értékelő- és empátiaválaszoknak összehasonlítva azzal a szereplővel, akinek bemutatása során a narratíva inkább megmarad a külső fokalizációnál. A belső fokalizáció eszközeivel bemutatott szereplőt több kognitív és emocionális tartalommal ruhazza fel a néző, több saját érzést fogalmaz meg vele kapcsolatban. Ez úgy vélem, hogy megerősíti a narratív elméletek azon feltevéseit, mely szerint a belső fokalizáció kódjai szubjektívizálják a film terét (Branigan 1984), illetve, hogy a fokalizált szereplővel kitüntetettebb kapcsolatot alakít ki a befogadó (Bal 1999). Ezen a pontos igazolni látszódik Stam és szerzőtársainak (1992) azon állítása, hogy a nézőpont a manipuláció egyik leghatékonyabb eszköze, ami egyszerre tud pszichológiai és ideológiai funkciókat ellátni.

Persson (2003, 66.) azt állítja, hogy a figyelem tárgyának és a karakter reakcióinak megmutatása lehetővé teszi, hogy a néző elmeállapotokat tulajdonítson a szereplőnek, „ami az első lépés [...] a szereplővel való elköteleződés, empátia és azonosulás felé”. Persson állítását csak részben tudtuk alátámasztani. A belső fokalizáció vizuális kódjai és a mentalizáció speciális válasza közötti szoros kapcsolatot a harmadik vizsgálatnak sikerült bizonyítania. Az eredményekből arra lehet következtetni, hogy az arc és a tekintetirány vizuális ingere együtt az elmeolvasás válaszának hatékony facilitátora. Láthattuk viszont, hogy a belső fokalizáció vizuális kódjai által facilitált mentalizációs válasz nem feltétlenül vezet nagyobb érzelmi elköteleződéshez. Az érzelmi elköteleződés és a mentalizáció válasz között nem sikerült statisztikai kapcsolatot felderítenünk. Ezért Laura Mulveynak (2000) a szereplői aktív tekintet és a nézői azonosulás közvetlen kapcsolatára vonatkozó hipotézise nem nyert megerősítést. A kognitív filmelméletben körvonalazódó meglátások kapcsán állította kontrasztba Choi (2005) a nézőponti beállítás és az erős azonosulás direkt összefüggéseit feltételező szerzőket azzal a hipotézissel, mely szerint minél több információt tud meg a néző a szereplőről, annál kevésbé kell a helyébe képzelnie magát. A vizsgálati elrendezés nem tette azt lehetővé, hogy a belső fokalizáció egyes vizuális elemeinek hatását külön-külön megvizsgáljuk, tehát nem volt célunk a nézőponti beállítás, arcközeli, stb. technikáinak elszigetelt tanulmányozása. Ebből következőleg a fenti megállapításaim is a film egészét jellemző fokalizációs stratégiákra vonatkoznak.

A befogadói válaszokat meghatározó személyiségtényező: a kötődés

A disszertáció kiinduló feltevése, mely szerint az egyén kötődési jellemzői alakítják a filmbefogadási folyamatot, megerősítést nyert. A kötődési elkerülés és kötődési szorongás dimenziója együttesen és külön-külön is számos választípus előfordulási gyakoriságát modulálta. Ezek az eredmények szorosan kapcsolódnak a kötődéskutatás azon eredményeihez, amik arra utalnak, hogy felnőttkorban a kötődési stratégiák mentális működéseken keresztül manifesztálódnak, amik az egyén érzelemregulációját működtetve meghatározzák, hogy az érzelmekelő élmények milyen módon kerülnek feldolgozásra (Mikulincer és mtsai 2009). A legtöbb szignifikáns vizsgálati eredmény a kötődési elkerülés dimenziójával kapcsolatban jelent meg. A szakirodalmi adatok a kötődési elkerüléssel kapcsolatban az egyénnek azt a törekvését hangsúlyozzák, hogy a kötődési rendszert deaktív állapotban tartsa (pl. Mikulincer és Shaver 2007). A deaktivációra törekvő stratégia többféle „manőverben” megnyilvánul, érinti az élmény feldolgozására,

dekódolására és előhívására vonatkozó folyamatokat, különösen akkor, ha az élmény érzelmileg intenzív és a kötődés szempontjából releváns motívumot hordoz. A kötődési elkerülés deaktivációs tendenciája a harmadik vizsgálatban a fiziológiai és a verbális válaszok szintjén is tetten érhető volt. Az alacsony kötődési szorongással és magas kötődési elkerüléssel jellemezhető egyének a látott három film alatt összességében alacsonyabb arousalválaszszint-változást mutattak a minta többi csoportjához képest. Az adat a kötődési jellemzők differenciális pszichofiziológiájáról szóló eredményekhez kapcsolhatóak, ahol eltérő eredményeket találunk azzal kapcsolatban, hogy az elkerülő kötődőek csak a szubjektív élmény szintjén, vagy az autonóm idegrendszeri válaszok szintjén is képesek-e az elhárításra (Fraley és Shaver 1997; Dozier és Kobak 1992). További eredmény, hogy a külső fokalizációt alkalmazó CUE-min film (Father and Daughter) esetében viszont az arousal válasz relatíve megemelkedett, ami értelmezhető úgy is, hogy ennél a filmnél kevésbé volt sikeres a kötődési elkerülők elhárítási stratégiája. További kutatások tárgyát kell, hogy képezze a fiziológiai és az érzelmi elköteleződés válaszainak egymást kölcsönösen szabályozó működése.

A második vizsgálat az empátia választípusainak eloszlását vizsgálva arra a jelentős különbségre világított rá, hogy az empátiát alkotó kognitív és affektív, illetve szelf és másik fókuszú folyamataiból az elkerülés magasabb fokával jellemezhető egyéneknél nem jelennek meg. A fentiek fokalizáció és a mentalizáció több rétegű összefüggéseire mutatnak rá: egyrészt a film fokalizációs stratégiája összefügg azzal, hogy a befogadó milyen mértékben lesz hajlamos olvasni a karakter elméjében (3. vizsgálat), másrészt a filmbefogadó kötődési jellemzői pedig befolyásolják azt, hogy a nézői válaszokban a saját érzelmi élményekre és a filmszereplők mentális állapotaira vonatkozó utalások milyen arányban jelennek meg egymáshoz képest.

A kötődési jellemzők és a mentalizáció kapcsolatára más irányból világítottak rá a harmadik vizsgálatból nyert eredmények. A látott film elmesélt történeteiben azt vizsgáltuk, hogy a főszereplő milyen mértékben ruházódik fel mentális tartalmakkal, és az elmeolvasásra utaló kifejezések gyakoriságát hogyan befolyásolják a néző kötődési és érzelmi intelligenciával kapcsolatos mutatói. Az eredmények a kötődési jellemzők és az érzelmi intelligenciamutatók kompenzatórikus viszonyára mutatnak rá. Az érzelmi intelligencia mint személyiségvonás (TEIQ-SF) képes a magas kötődési elkerülésből adódó mentalizációs kapacitás deficitjét kompenzálni, ennek hiányában viszont a magas kötődési elkerülők történetei nagyon alacsony mentalizáltsági fokot mutattak. Az elkerülő kötődésű egyének filmbefogadói reakcióban nagyon ritkán jelennek meg a személyes érzelmi élmény vonatkozása, amiből arra következtethetünk, hogy bár a filmkarakternek tulajdonítanak mentális állapotokat, de ezek a következtetések nem a saját testi és érzelmi állapotokból származó emocionális szimuláció következtében jelennek meg, hanem kognitív munka eredményeként. Azokban az esetekben viszont, amikor a film kevesebb narratív támpontot ad a kognitív következtetésekhez, akkor a hiányzó belső tapasztalat miatt lecsökken az amúgy működőképes elmeolvasási teljesítmény.

A kötődési szorongás dimenziójával kapcsolatban sokkal kevesebb szignifikáns eredményt hoztak a vizsgálatok. Úgy tűnik, hogy az elkerülés relevánsabb jegy a műbefogadásban. A kötődési szorongás kapcsán leírt hiperaktivációs tendencia a fiziológiai reakciók szintjén azoknál az egyéneknél jelent meg, akiket a magas kötődési elkerülés és magas kötődési szorongás együttesen jellemezett. Ennek a csoportnak a tagjai – akik megfeleltethetők a minta félelmteli-elkerülő csoportjának – összességében, és az egyes filmek esetében is magasabb arousalválaszt mutattak. Figyelembe véve, hogy valamennyi vizsgálatban szereplő film szeparációs helyzeteket mutatott be, feltételezhető, hogy az arousalválasz aktivitása a kötődési rendszer aktivizálódását is jelzi.

Összességében megállapítható, hogy a kötődési jellemzők és a nézői válaszok közötti kapcsolat több rétege felderítésre került a disszertációban. Az eredmények nagy része köthető a kötődés szakirodalmi eredményeihez, ami alátámasztja azt, hogy az interperszonális helyzetekben aktivizálódó egyéni működések a film mediatizált karaktereinek megélésével kapcsolatban is kifejtik hatásukat. A kötődési jellemzőkkel kapcsolatos eredmények értelmezhetőségét mindenképpen korlátozza, hogy a mintában az értékek mediánja mentén képzett csoportokkal dolgoztam, ezért csak a mintában megjelenő különbségekre és tendenciákra tudok leginkább rámutatni, amiket csak óvatossággal lehet általánosítani. Az eredmények általánosítása során továbbá azt is figyelembe kell venni, hogy a vetített filmek a szomorúság, gyász, melankólia tónusában lettek megvalósítva, ezért további kutatások tárgyát kell, hogy képezze más érzelmi tónusú filmek befogadói válaszmintázatának tanulmányozása. Az itt bemutatott eredmények felvetik azt a kérdést, hogy vajon a kötődési jellemzőknek a filmbefogadási helyzetben manifesztálódó működéséből mi az, ami speciálisan a művészi alkotással való találkozásnak szól. A fentiek alapján sok minden elmondható arról, ami a kötődési elkerülés magas fokával jellemezhető személyeket megakadályozza abban, hogy belemerüljenek a művészi alkotásba, viszont azt is fontos hangsúlyoznunk, hogy bizonyos – a szereplő belső fokalizációjára építő – narratív stratégiák pedig mintha elősegítenék, hogy az elkerülő kötődésűek is érzelmileg telített esztétikai élményt élhessenek át.

A disszertáció újdonságértéke

A disszertáció elméleti és módszertani szinten is megjelenő integratív törekvése mindenképpen újdonságértékkel bír. A pszichonarratológia módszertani keretébe ágyazva filmelméleti és személyiségpszichológiai feltételezéseket tesztelt, és belátásait a forrás tudományokba is visszavezetve integrálta. A pszichonarratológiai vizsgálatok eredményeit gazdagítja, hogy audiovizuális anyagon a narratív eszközök szisztematikus kísérleti manipulációja eddig csak elvétve fordult elő. A disszertáció fel tudta mutatni a nézői válaszok filmelméleti és pszichológiai kontextusokban is értelmezhető, empirikusan tesztelt taxonómiáját. A komplex folyamatok megragadásához alkalmazott integratív, kvalitatív és kvantitatív, verbális és biológiai válaszokat gyűjtő vizsgálatok módszertani fejlesztései a további kutatásokhoz számos belátással szolgálhatnak. A disszertáció eredményei közelebb vittek annak megértéséhez, hogy az, hogy a konkrét esztétikai formákhoz kapcsolódó befogadói élményben milyen mértékű a megformáltság és a befogadó pszichológiai tényezőinek a hatása. Ennek kapcsán a dolgozat arra is rálátást ad, hogy adott narratív esztétikai formák befogadóra tett hatása milyen pszichológiai feltételek mellett tud érvényesülni. Emellett megvilágította maguknak a pszichológiai feltételeknek is a működési mechanizmusát, és értékes belátásokkal szolgált a kötődési jellemzők filmbefogadási helyzetben is manifesztálódó folyamataihoz.

Korlátok

A vizsgálattal kapcsolatban felmerülhet az a módszertani kérdés, hogy az ingerek manipulációja során mennyire volt lehetséges a pszichológiai fokalizáció mellett, a fokalizációs stratégia egyéb meghatározó tényezőit kontroll alatt tartani. A vizsgálatsorozat következő lépéseiben viszont már szükségesnek tartjuk az ugyanabból a filmből vett különböző fokalizációs stratégiájú jelenetek összehasonlítását, illetve a kutatási paradigmához illeszkedő filmanyag elkészítését. A vizsgálati minták homogenitása – főleg a kötődési jellemzők szempontjából – szintén csökkentheti az eredmények széleskörű

általánosíthatóságát. A befogadó verbális válaszai minden bizonnyal egy irányba mutatnak a mögöttes mentális folyamatokkal, de nem fedik le a teljes mentális működést (László, Meutsch és Reinhold 1988). Ezen korlátokat a manipuláció finomításával, további adatgyűjtési módok bevonásával tervezzük a jövőben orvosolni.

Irodalomjegyzék

- Adringa, E., van Horssen, P., Astrid, J. és Tan, E. (2001): Point of view and viewer empathy in film. In: Peer, W., és Chatman, S. B. (szerk): *New perspectives on narrative perspective*. State University of New York Press, 133-158.
- Ainsworth, M. D. S., és Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*: Lawrence Erlbaum.
- Andreassi, J. L. (2006). *Psychophysiology: human behavior and physiological response*: Lawrence Erlbaum.
- Bal, M. (1997): *Narratology: introduction to the theory of narrative*. University of Toronto Press.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Hill, J., Raste, Y., és Plumb, I. (2001). The Reading the Mind in the Eyes Test Revised Version: A Study with Normal Adults, and Adults with Asperger Syndrome or High-functioning Autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 42(2), 241-251.
- Bollas, C. (1978): The Aesthetic Moment and the Search for Transformation. *Annual of Psychoanalysis*, 6: 385-394.
- Bordwell, D. (1996): *Elbeszélés a játékfilmben*. Budapest, Magyar Filmintézet.
- Bordwell, D. – Thompson, K. (2008): *Film art: an introduction*. McGraw Hill.
- Bortolussi, M. – Dixon, P. (2003): *Psychonarratology: foundations for the empirical study of literary response*. Cambridge University Press.
- Boucsein, W. (2011): *Electrodermal Activity*. Springer.
- Bowlby, J. (2009): *A biztos bázis*. Budapest, Animula Kiadó.
- Branigan, E. (1984): *Point of view in the cinema: a theory of narration and subjectivity in classical film*. Mouton.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., és Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In: Obegy, J. H. és Berant, E. (szerk.): *Attachment theory and close relationships*: New York, NY, US: Guilford Press, 46-76.
- Burnette, J. L., Davis, D. E., Green, J. D., Worthington Jr, E. L., és Bradfield, E. (2009). Insecure attachment and depressive symptoms: The mediating role of rumination, empathy, and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 276-280.
- Busselle, R., és Bilandzic, H. (2009). Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology*, 12(4), 321-347.
- Carroll, N. (1993): Toward a Theory of Point-of-View Editing: Communication, Emotion, and the Movies. *Poetics Today*, 14(1), 123-141.
- Carroll, N. (2008). *The philosophy of motion pictures*: Blackwell Pub. Ltd.
- Cassidy, J. (1994): Emotion Regulation: Influences of Attachment Relationships. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2/3), 228-249.

- Chatman, S. B. (1990): *Coming to terms: the rhetoric of narrative in fiction and film*. Cornell University Press.
- Chatman, S. B. (2006): Amire a regény képes, de a film nem (és fordítva): In: *Vizuális és irodalmi narráció. Szöveggyűjtemény*. URL: <http://mmi.elte.hu/szabadbolcsesz/mediatar/vir/szoveggyujtemeny/chatman/index.html>; letöltés: 2012-03-16
- Choi, J. (2005). Leaving It up to the Imagination: POV Shots and Imagining from the inside. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 63(1), 17-25.
- Cohen, J. (2001): Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication és Society*, 4(3), 245-264.
- Coplan, A. (2004): Empathic Engagement with Narrative Fictions. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 62(2), 141-152.
- Coplan, A. (2008). Empathy and Character Engagement. In: Paisley Livingston és Carl R. Plantinga (szerk.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*: Taylor és Francis, 97-110.
- Coplan, A., és Goldie, P. (2011). Introduction. In: Coplan, A., és Goldie, P. (2011). *Empathy: Philosophical and Psychological Perspectives*: Oxford University Press.
- Csabai M, Csörsz I., Szili K. (2009): *A gyógyító kapcsolat élménye. Kézikönyv és oktatólemez a kapcsolati készségek fejlesztéséhez*: Oriold és Társai Kiadó.
- Cupchik, G. C. (1997): Identification as a basic problem for aesthetic reception. In: Zepetnek, S. T., Sywenky, I., S. (1997): *The systemic and empirical approach to literature and culture as theory and application*. Research Institute for Comparative Literature and Cross-Cultural Studies, University of Alberta, 12-22.
- Currie, G. (1995). *Image and mind: film, philosophy and cognitive science*: Cambridge University Press.
- Davis, M. H. (1996): *Empathy: a social psychological approach*. Westview Press.
- Dawson, M. E., Schell, A. M., és Filion, D. L. (1990). The electrodermal system. In: Cacioppo, John T. és Tassinari, Louis G. (szerk.): *Principles of psychophysiology: Physical, social, and inferential elements*. New York, NY, US: Cambridge University Press, 295-324.
- Decety, J. – Jackson, P. L. (2004): The Functional Architecture of Human Empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71-100.
- Decety, J., és Svetlova, M. (2012). Putting together phylogenetic and ontogenetic perspectives on empathy. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 2(1), 1-24.
- Deleyto, Celestino (2005): Fokalizáció a filmi narratívában. Ford. Ferencz Anna. *Apertúra. Filmelméleti és filmtörténeti Szakfolyóirat*. 2005. ősz, URL: <http://www.apertura.hu/2005/osz/deleyto>, letöltés: 2011-09-12
- Dewitte, M. (2010): Adult attachment and attentional inhibition of interpersonal stimuli. *Cognition and Emotion*, 25(4), 612-625.
- Djikić, M., Oatley, K., Zoeterman, S., és Peterson, J. B. (2009): Defenseless against art? Impact of reading fiction on emotion in avoidantly attached individuals. *Journal of Research in Personality*, 43(1), 14-17.

- Dozier, M. – Kobak, R. R. (1992): Psychophysiology in Attachment Interviews: Converging Evidence for Deactivating Strategies. *Child Development*, 63(6), 1473-1480.
- Ehmann, B. (2002): *A szöveg mélyén. Pszichológiai tartalomelemzés. Új Mandátum.*
- Ehmann, B., Balázs, L., Fülöp, É., Hargitai, R., Kabai, P., Péley, B., et al. (2011). Narrative psychological content analysis as a tool for psychological status monitoring of crews in isolated, confined and extreme settings. *Acta Astronautica*, 68(9–10), 1560-1566.
- Fónagy P. (2003). A kötődés generációs átvitele: egy új elmélet. *Thalassa*, 14(2-3), 83-106.
- Fonagy, P. – Target, M. (1998): A kötődés és a reflektív funkció szerepe a szelf fejlődésében. *Thalassa*, 9(1), 5-43.
- Fonagy, P. – Target, M. (2005): *Pszichoanalitikus elméletek a fejlődési pszichopatológia tükrében.* Gondolat Kiadó.
- Fonagy, P., és Bateman, A. W. (2006). Mechanisms of change in mentalization-based treatment of BPD. *Journal of Clinical Psychology*, 62(4), 411-430.
- Fraley, R. C., és Shaver, P. R. (1997). Adult attachment and the suppression of unwanted thoughts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(5), 1080-1091.
- Fraley, R. C., és Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., és Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Freud, S. (2003). Tömegpszichológia és én-analízis. In: Erős Ferenc (szerk.): Sigmund Freud: *Válogatás az életműből.* Európa, 551-562.
- Fülöp É. – László J. (2007): The role of attachment patterns in emotional processing of literary narratives. In: Dorfmann, L., Martindale, C. és Petrov, V. (szerk.): *Aesthetics and innovation.* Cambridge Scholars Press, 257-272.
- Füzi, I. – Török, E. (2006): Bevezetés az epikai szövegek és a narratív film elemzésébe. In Füzi Izabella (szerk): *Vizuális és irodalmi narráció.* [Digitális tananyag]. szabadbolcseszet.elte.hu, letöltés: 2011-10-12.
- G. Tóth, K. (2008). *Szemekben tükröződő érzelmek.* Simon Baron-Cohen Eye-tesztjének felújítása. Pszichometriai házidolgozat. ELTE, PPK, Személyiség-és Egészségpszichológiai Tanszék.
- Genette, G. (1996): „Figures III.” Ford. Sepregy Boldizsár. In: Thomka Beáta (szerk.): *Az irodalom elméletei I.* Jelenkor Kiadó, 61-98.
- Gerrig, R. J. (2001): Perspective as participation. In: Peer, W., és Chatman, S. B. (szerk): *New perspectives on narrative perspective.* State University of New York Press, 303-324.
- Gholamain, M. (1998): *The attachment and personality dynamics of reader response.* Unpublished doctoral dissertation. University of Toronto, Toronto, Canada.
- Graesser, A. C., Bowers, C., Bayen, U. J., és Hu, X. (2001): Who said what? Who knows what? Tracking speakers and knowledge in narratives. In: Peer, W., és Chatman, S. B. (szerk): *New perspectives on narrative perspective.* State University of New York Press, 255-274.

- Griffin, D. W., és Bartholomew, K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.
- Gyöngyösiné Kiss E. és Németh A. (2008). Az irodalmi műalkotások befogadásának tranzaktív modellje. Elmélet és gyakorlat. In: Vincze O. és Bigazzi S. (szerk.): *Élmény, történet – A történetek élménye*: UMK, 217-227.o.
- Hargitai R., Naszódi M., Kis B., Nagy L., Bóna A., László J. (2005). A depresszív dinamika nyelvi jegyei az én-elbeszélésekben. A LAS-Vertikum tagadás és szelf-referencia modulja. *Pszichológia*, 25(2), 181-199.
- Hatfield, E., Cacioppo, J. T., és Rapson, R. L. (1994): *Emotional Contagion*. Cambridge University Press.
- Heider, F., és Simmel, M. (1944). An Experimental Study of Apparent Behavior. *The American Journal of Psychology*, 57(2), 243-259.
- Hoffman, M. L. (2008): Empathy and prosocial behavior. In: M. Lewis and J.M. Haviland-Jones (szerk.): *Handbook of Emotions*. Guilford Press, 440-456.
- Hogan, P.C. (2003). *The Mind and Its Stories. Narrative Universals and Human Emotion*: Cambridge University Press.
- Holland, N. (1998): Az irodalmi interpretáció és a pszichoanalízis három fázisa. In: Bókay A. és Erős F. (szerk.): *Pszichoanalízis és irodalomtudomány*. Filum, 331-342.
- Jurist, E. L. és Meehan, K. B. (2008). Attachment, Mentalization, and Reflective Functioning. In: Obegi, J. H., és Berant, E. (szerk.). *Attachment Theory and Research in Clinical Work with Adults*: Guilford Press, 71-93.
- Kafetsios, K. (2004). Attachment and emotional intelligence abilities across the life course. *Personality and Individual Differences*, 37(1), 129-145.
- Kerr, A. P. (2005): *Towards a therapeutics of reading literature: the influence of aesthetic distance and attachment*. Unpublished doctoral dissertation. University of Toronto, Toronto, Canada.
- Kestenbaum, R., Farber, E. A., és Sroufe, L. A. (1989). Individual differences in empathy among preschoolers: Relation to attachment history. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 44, 51-64.
- Konijn, E. A., és Hoorn, J. F. (2005). Some Like It Bad: Testing a Model for Perceiving and Experiencing Fictional Characters. *Media Psychology*, 7(2), 107-144.
- Kulcsár Zs. (1998): *Egészségpszichológia*: ELTE Eötvös Kiadó.
- Lacan, J. (1993). A tükörstádium mint az én funkciójának kialakítója, ahogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja számunkra. (Fordította: Erdély Ildikó – Füzéressy Éva.) *Thalassa*, 4(2), 5-11.
- László, J. (1986): Same story with different point of view. The role of point of view in mental representation of a literary text. *SPIEL: Siegener Periodikum für Internationale Empirische Literaturwissenschaft*, 5(1), 1-22.
- László, J. (2008): *The science of stories: An introduction to narrative psychology*. Routledge.
- László, J., Meutsch, D., Viehoff, R. (1988). Verbal reports as data in text comprehension research: An introduction. *Text*, (special issue), 8(4), 283-294.

- Main, M., Kaplan, N., és Cassidy, J. (1985). Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1/2), 66-104.
- Meins, E., Fernyhough, C., Russell, J., és Clark-Carter, D. (1998). Security of Attachment as a Predictor of Symbolic and Mentalising Abilities: A Longitudinal Study. *Social Development*, 7(1), 1-24.
- Miall, D. S. – Kuiken, D. (2002): A feeling for fiction: becoming what we behold. *Poetics*, 30(4), 221-241.
- Mikulincer, M., és Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*: Guilford Press.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., Cassidy, J., és Berant, E. (2009): Attachment-related defensive processes. In: Obegy, J. H. és Berant, E. (szerk.): *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York, NY, US: Guilford Press, 293-327.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., és Pereg, D. (2003). Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment-Related Strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-102.
- Mulvey, L. (2000): A vizuális élvezet és az elbeszélő film. *Metropolis*, 4, 12-23.
- Nagy, L. (2005). A felnőtt kötődés mérésének egy új lehetősége: a Közvetlen Kapcsolatok Élményei kérdőív. *Pszichológia*, 25: 223-245.
- Oatley, K. (1995): A taxonomy of the emotions of literary response and a theory of identification in fictional narrative. *Poetics*, 23(1-2), 53-74.
- Oatley, K. (1999). Meetings of minds: Dialogue, sympathy, and identification, in reading fiction. *Poetics*, 26(5–6), 439-454.
- Papp-Zipernovszky O. – Kovács A. B. (2010): Self-readings: The artistic experience on the crossroads between psychoanalysis and narrative theory. *Proceedings of the 26th International Conference on Literature and Psychoanalysis*: 39-47.
- Péley, B. és László, J. (2010). Character functions as indicators of self states in life stories. *Empirical Text and Culture Research* 4, 42-49.
- Pennebaker, J. W., Mayne, T. J., és Francis, M. E. (1997). Linguistic predictors of adaptive bereavement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(4), 863-871.
- Persson, P. (2003). *Understanding cinema: a psychological theory of moving imagery*: Cambridge University Press.
- Petrides, K. V., és Furnham, A. (2006). The Role of Trait Emotional Intelligence in a Gender-Specific Model of Organizational Variables. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(2), 552-569.
- Plantinga, C. R. (2009a). *Moving viewers: American film and the spectator's experience*: University of California Press.
- Plantinga, C. R. (2009b). Spectatorship. In: Livingston, P., és Plantinga, C. R. (szerk.) (2009). *The Routledge companion to philosophy and film*: Routledge, 249-259.
- Pohárnok, M., Naszódi, M., Kis, B., Nagy, L., Bóna, A. és László J. (2007). Exploring the spatial organization of interpersonal relations by means of computational linguistic analysis. *Empirical Text and Culture Research* 3, 39-49.

- Pólya, T., Kis, B., Naszódi, M. and László, J. (2007). Narrative perspective and the emotion regulation of a narrating person. *Empirical Text and Culture Research* 3, 50-61.
- Ravaja, N. (2004): Contributions of Psychophysiology to Media Research: Review and Recommendations. *Media Psychology*, 6(2), 193-235.
- Rimmon-Kenan, S. (2002): *Narrative fiction: contemporary poetics*. Routledge.
- Seilman, U., & Larsen, S. F. (1989). Personal resonance to literature: A study of reminders while reading. *Poetics*, 18(1-2), 165-177.
- Shaver, P. R. és Mikulincer, M. (2009). An overview of adult attachment theory. In: Obegi, J. H., és Berant, E. (szerk.). *Attachment Theory and Research in Clinical Work with Adults*: Guilford Press, 17-45.
- Smith, M. (1995): *Engaging characters: fiction, emotion, and the cinema*. Clarendon Press.
- Smith, M. (1997): Imagining from the Inside. Pp. 412-431. In: Allen, R. – Smith, M. (szerk.)(1999): *Film theory and philosophy*. Oxford University Press, 412-431.
- Somogyvári, I. és László, J. (2010). A kategoriális empátia hatásai történelmi novella befogadására. *Magyar Pszichológiai Szemle* (közlésre benyújtva).
- Stam, R., Burgoyne, R., Flitterman-Lewis, S. (1992): *New vocabularies in film semiotics: structuralism, post-structuralism, and beyond*. Routledge.
- Steele, H., Steele, M., és Croft, C. (2008). Early attachment predicts emotion recognition at 6 and 11 years old. *Attachment és Human Development*, 10(4), 379-393.
- Suckfüll, M. (2010): Films That Move Us: Moments of Narrative Impact in an Animated Short Film. *Projections*, 4(2), 41-63.
- Tal-Or, N., és Cohen, J. (2010). Understanding audience involvement: Conceptualizing and manipulating identification and transportation. *Poetics*, 38(4), 402-418.
- Tan, E. S. (1996): *Emotion and the structure of narrative film: film as an emotion machine*. L. Erlbaum Associates.
- Völlm, B. A., Taylor, A. N. W., Richardson, P., Corcoran, R., Stirling, J., McKie, S., et al. (2006). Neuronal correlates of theory of mind and empathy: A functional magnetic resonance imaging study in a nonverbal task. *NeuroImage*, 29(1), 90-98.
- Weinfield, N. S., Sroufe, L. A., Egeland, B., és Carlson, E. A. (2008). The nature of individual differences in infant-caregiver attachment. In: Cassidy, J., és Shaver, P. R. (szerk.): *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications*: Guilford Press, 78-101.
- Zillmann, D. (1991). Empathy: Affect from bearing witness to the emotions of others. In: Jennings Bryant és Dolf Zillmann (szerk.) *Responding to the screen: Reception and reaction processes*: Lawrence Erlbaum Associates, 135-167.

A témához kapcsolódó közleményjegyzék

1. Bálint K.: A mozi néző érzelmi elköteleződését meghatározó narratív és pszichológiai tényezők. Pécs, Mandulavirágzás Tudományos Napok: 2012. 02. 27 - 03. 02.
2. Bálint, K. és Csabai, M.: Listening, Reading or Watching a Dialogue: Emotional and Empathic Responses Elicited by Different Representation Forms. Conference of the European Network of Cinema and Film Studies. London, 23-26th June, 2011
3. Bálint, K.: Taxonomy and Empirical Research of Cinema Spectators' Emotional Response - an Integrative Perspective. Conference of the Society for Cognitive Studies of the Moving Image. Budapest, 8-11th June, 2011. p. 5.
4. Bálint K., Borgos A, Nagy T, Csabai M: Az empátiás kapcsolati érzékenység mérésének lehetőségei a filmbefogadás élményén keresztül – módszertani vizsgálat. A Magyar Pszichológiai Társaság XX. Nagygyűlése. Budapest, Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar, 2011. május 25-27.
5. Bálint K.: A mozinéző érzelmi bevonódását meghatározó narratív és személyiségjellemzők empirikus vizsgálata. Budapest. Hagyomány és megújulás. A Magyar Pszichológiai Társaság XX. Jubileumi tudományos nagygyűlése. 2011. május 25-27. p.121
6. Bálint K.: A filmszereplő tekintete: a belső fokalizáció befogadástélektani hatása. *Imágó Budapest* 1:(3) pp. 77-94.
7. Papp-Zipernovszky O, Bálint K., Kovács A B: A mozi néző empirikus vizsgálata. III. Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia. Pécs, Magyarország, 2010.11.25 - 2010.11.27. p. 27.
8. Bálint K., Csabai M., Szili K., Borgos A.: Empátiás válaszmintázatok vizsgálata gyógyító szakemberek filmélményén keresztül. III. Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia. Pécs, Magyarország, 2010.11.25-2010.11.27. p. 14.
9. K Bálint, O Papp-Zipernovszky, A B Kovács: Featuring the Film Viewer: Free Association Evoked by Short Fiction Films. Alps Adria Psychology Conference. Klagenfurt, Ausztria, 2010.09.16-2010.09.18. p. 161.
10. Bálint K.: Featuring the Film Viewer: Free Association Evoked by Short Fiction Films. 27th International Literature and Psychology Conference. Pécs, Magyarország, 2010.06.23-2010.06.25. p. 1.
11. Bálint K.: Gyógyítók mozgóképi élményelemzése. In: Vargha András (szerk.) *Egyén és kultúra: A pszichológia válasza napjaink társadalmi kihívásaira: A Magyar Pszichológiai Társaság XIX. Országos Tudományos Nagygyűlése: kivonatkötet: programfüzet melléklettel.* Pécs, Magyarország, 2010.05.27-2010.05.29. Pécs: Magyar Pszichológiai Társaság, p. 59.(ISBN:978-963-87915-3-5)
12. Bálint K.: Fokalizálni egy nőt - A fokalizáció és a férfi tekintet összefüggései a filmelméletben. In: Vargha András (szerk.) *Egyén és kultúra: A pszichológia válasza napjaink társadalmi kihívásaira: A Magyar Pszichológiai Társaság XIX. Országos Tudományos Nagygyűlése: kivonatkötet: programfüzet melléklettel.* Pécs, Magyarország, 2010.05.27-2010.05.29. Pécs: Magyar Pszichológiai Társaság, p. 58. (ISBN:978-963-87915-3-5)

13. Bálint K (szerk.): Filmművészet és pszichoanalízis. Budapest: Thalassa Alapítvány, 2010. 104 p. (Thalassa; 21, 4.)
14. Bálint K, Erős F: Bevezetés. In: Bálint K (szerk.) Filmművészet és pszichoanalízis. Budapest: Thalassa Alapítvány, 2010. pp. 3-4. (Thalassa; 21, 4.)
15. Bálint K: Are women really focalised? - Overlap between the concepts of male gaze and focalisation in film theory. In: Alps Adria Psychology Conference. Klagenfurt, Ausztria, 2010.09.16-2010.09.18. p. 201.
16. Bálint K: A mozinéző érzelmi bevonódását meghatározó személyiségtényezők empirikus vizsgálata. Magyar Pszichoanalitikus Egyesület 17. konferenciája: A kötődés szabadsága. Budapest, Magyarország, 2010.10.01-2010.10.02. p. 8.
17. Bálint K.: Are Women Really Focalized? PSYART: A Hyperlink Journal for the Psychological Study of the Arts. December 15, 2009. URL: http://www.psyartjournal.com/article/show/blint-are_women_really_focalized. (March 15, 2011)
18. Bálint K.: The Mysterious World of Persona. Ingmar Bergman's Persona Seen from the Perspective of Psychoanalysis (ford.: Mezei Gábor). In: Dimitrijevic, A., Fox, B. and Schwartz, M. (2009 eds.): Psychoanalytic Encounters. Interdisciplinary Papers in Applied Psychoanalysis. University of Belgrade. (ISBN: 978-86-86563-58-3) p. 181-195.
19. Bálint K., Fecskó E., Papp O. (szerk): A Vászón és a Dívány találkozása. A 2006-os Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia tanulmányaiból készült multimédiás konferenciakötet. 2008, Thalassa, Imágó Egyesület.
20. Bálint K.: Are Women Really Focalized? Conference of European Network for Cinema and Media Studies, 2008. 06.18-2008.06.20., Budapest.
21. Bálint K.: Concept of Gazes. 25th International Literature and Psychology Conference, 2008. 07.09. Lisszabon.
22. Bálint K.: Ingmar Bergman Persona című filmje a pszichoanalitikus elemzések tükrében. Lélekelemzés, 2008. I.-II. félév, III. évfolyam, p. 124-136.o.
23. Bálint K.: The Mysterious World of Persona. 24th International Literature and Psychology Conference, 2007. július, Belgrád.